

УДК 378.147.87

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»****О. М. Акімова**

ORCID 0000-0002-0776-1908

О. В. Кузнецова

ORCID 0000-0003-4224-5594

У статті схарактеризовано актуальні питання підготовки сучасного вчителя початкової школи, якою передбачається формування компетенцій і компетентностей фахівця, спроможного реалізувати творчий потенціал кожного учня, незалежно від його стану здоров'я та рівня розвитку. Охарактеризовано функції майбутнього вчителя початкової школи, на які орієнтувались під час підготовки заклади вищої освіти ХХ століття, а саме: виховна, навчальна, організаторська, інформативна. Визначено функції, якими обумовлюються зміни освітньої траєкторії психолого-педагогічних умов у процесі формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа». Визначено сукупність психолого-педагогічних умов; розкрито зміст поняття «формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа» як формування складного новоутворення під час професійно-педагогічної підготовки, якою охоплюються орієнтаційний, мотиваційний, змістовий, операційний, рефлексивний компоненти, якими забезпечується готовність до здійснення інноваційного підходу в освітньому процесі початкової школи. Уточнено напрями роботи й можливі перешкоди успішної реалізації діяльності: ускладнення змісту освіти, його корекцію відповідно до вимог сучасності й суспільства; забезпечення високого рівня реалізації освітніх стандартів у початковій школі забезпечення безперервного оволодіння педагогічними технологіями й реалізацією у власній педагогічній практиці інноваційних педагогічних надбань; навчання впродовж життя.

Ключові слова: учитель початкової школи, функції вчителя початкової школи, Концепція «Нова українська школа», формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності, психолого-педагогічні умови.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку суспільства Концепцією «Нова українська школа» визначається, що саме вчителю належить ключова роль в освіті. Ми погоджуємося із твердженням Л. Коваль про те, що діяльність педагога спрямована на становлення громадянина як особистості та фахівця, зміцнюється інтелектуальний та духовний потенціал нації, зумовлюючи зміни в методиках підготовки майбутніх учителів початкової школи (2012). Зміни, що відбуваються в системі освіти України, сприяють посиленню ролі та підвищенню статусу професії вчителя в суспільстві. Учитель як уповноважений суспільства разом із батьками несе відповідальність за соціальну свідомість кожного вихованця. Зазначимо, що саме працівники педагогічної галузі покликані втілити в життя основні принципи освіти української держави, а саме: доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освіти, інклюзивність освітнього простору школи; рівність умов кожної дитини для повної реалізації її здібностей, таланту; гуманізм, демократизм, толерантність освіти; пріоритетність загальнолюдських цінностей; органічний зв'язок із національною історією, культурою, традиціями, мовою; інтеграція з наукою та виробництвом, взаємозв'язок із освітою інших країн; єдність і наступність, безперервність і різноманітність форм освіти, відповідність її світовому рівню й сучасним освітнім тенденціям.

Для втілення вищезазначених принципів освіти вчителів початкової школи зобов'язаний уміти на належному рівні організувати та здійснювати власну професійну діяльність, це означає, що порушується проблема формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Різні аспекти професійної підготовки вчителя початкової школи висвітлено в наукових дослідженнях І. Беха, Н. Бібік, В. Бондар, С. Власенко, П. Гусак, Л. Кекух, О. Кіліченко, Н. Кічук, О. Матвієнко, О. Остряньська, О. Савченко, М. Севастюк, Т. Сущенко, Г. Тарасенко, О. Чепки та інших, зокрема проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи актуалізована в дослідженнях Л. Коваль, Г. Пономарьової, О. Савченко, Л. Хомич та інших.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Варто зазначити, що проблема формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа» ще не була предметом спеціального дослідження.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі функцій майбутнього вчителя початкової школи у ХХ столітті на основі Концепції «Нова українська школа»; обґрунтуванні психолого-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Актуальним питанням підготовки сучасного вчителя початкової школи є формування компетенцій і компетентностей фахівця, спроможного реалізувати творчий потенціал кожного учня, незалежно від його стану здоров'я та рівня розвитку. Під час підготовки майбутнього вчителя початкової школи у вишах ХХ століття зважали на певні функції (Пономарьова, 2014, с.150).

1. Виховна: передбачалася необхідність здійснювати цілеспрямований вплив на особистість із метою створення оптимальних умов для її всебічного гармонійного розвитку; акумулювання в особі вчителя загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей і передавання їх нащадкам. Ця функція пов'язана з вихованням людини в широкому соціальному й педагогічному значенні. Їй належало провідне місце у складному процесі формування особистості молодшого школяра. Специфіка реалізації виховної функції вчителем початкової школи була зумовлена віковими особливостями учнів, браком у них життєвого досвіду, досвіду побудови соціальних відношень. Через це важливим було обов'язкове педагогічне керівництво процесом виховання за принципом толерантності. Саме вчитель початкової школи формував систему моральних принципів, естетичних почуттів та ідеалів, закладав основу наукового світогляду, що відтак мало сприяти розширенню кругозору й пошуків духовного розвитку учнів.

2. Навчальною функцією передбачалося керівництво провідною діяльністю молодшого школяра – навчанням – та виявлялась в організації учнів із метою оволодіння знаннями, вміннями й навичками з основ наук. Специфіка реалізації навчальної функції вчителем початкової школи полягала у викладанні навчальних предметів одним учителем, тобто від його рівня знань, сформованості навчальних умінь і навичок, самостійності й самоорганізованості залежав рівень знань, умінь і навичок учнів.

За М. Фіцулою, головне завдання підготовки вчителів початкової школи полягає в методичній підготовці для формування низки навчальних умінь учнів (Фіцула, 2007, с. 265):

1) Уміння читати та слухати. Передбачається вміння зосередитися на змісті розповіді, пояснення, відповідей і запитань учнів. Слухання має супроводжуватись аналізом, умінням прорецензувати й поцінувати прослухане повідомлення.

2) Уміння слухати. Йдеться про відповіді на запитання, переказування змісту прочитаного або почутого, словесний опис картини, приладу, об'єкта спостереження, уміння поставити запитання до розповіді вчителя, до змісту прочитаного тексту тощо.

3) Уміння писати. Передбачається оволодіння технікою письма й писемним мовленням.

4) Уміння працювати з книжкою. Це передусім уміння дібрати необхідну літературу за бібліографією, визначити її загальний зміст, удаватися до різних форм запису прочитаного, уміння послуговуватися довідковою літературою, словниками, періодикою.

5) Спеціальні уміння. Передбачається вміння читати ноти, технічні обчислювальні вміння з математики, уміння слухати музику, записувати числа, формули, нотні знаки, послуговуватися словником під час вивчення іноземних мов тощо.

6) Уміння культури розумової праці. Учень повинен уміти чергувати розумову працю з відпочинком, або з іншим видом діяльності. Під культурою розумової праці розуміється знання учнем загальних правил розумової праці й уміння дотримуватися їх у власній навчальній діяльності; знання важливості поступового прилучення до роботи, звикання до ритмічності, регулярності в поєднанні праці й відпочинку, уміння працювати зі складним і легшим матеріалом тощо.

Особливе місце відводилось самостійній навчальній роботі через суперечність між мотивацією учнів до змісту діяльності та неможливістю самостійного визначення мети завдання, саме тому підготовка до постановки та виокремлення завдання було важливим для вчителів як запорука надання якісного рівня знань учням у майбутньому.

3. Організаторською функцією передбачалося необхідність організації, цілеспрямованого керівництва дитячими колективами та різними видами дитячої діяльності безпосередньо в закладах освіти й поза їх межами. Специфіка реалізації функції полягає в роботі з колективом на першій стадії розвитку за класифікацією А. Макаренка, а саме: на після організаційній стадії. Тож реалізація організаторської функції потребувала врахування певних особливостей, а саме: вікових меж й вікових

особливостей колективу, брак життєвого досвіду, специфічної діяльності – навчання, необхідність створення органів самоврядування, постановка суспільно значущої мети й обов'язкове педагогічне керівництво. Зазначимо, що віковими особливостями та специфікою провідної діяльності учнів початкової школи зумовлено високий авторитет постаті вчителя, тому важливими є принципи організації навчального колективу початкової школи. Із нашого погляду, найбільш ґрунтовно принципи організації колективу визначив учений-педагог А. Макаренко (єдність і цілісність; постійний рух уперед; організація різноманітної діяльності; формування почуття честі; спадкоємність поколінь, створення та збереження колективних традицій), які слід ураховувати кожному вчителю початкової школи у власній діяльності.

4. Інформативною функцією передбачалося поширення педагогічних знань серед батьків, працівників соціальної й виробничої сфер. Реалізацією цієї функції в початковій школі передбачалося визначення типу родини та стилю сімейного виховання, визначення на цій підставі методики та форм роботи з батьками.

До традиційних форм роботи з батьками (батьківські зібрання та конференції, робота з батьківським комітетом класу та індивідуальна робота з батьками) додаються специфічні форми роботи з батьками молодших школярів, а саме: допомога батькам учнів першого року навчання в адаптації дітей 6-7 років до навчальної діяльності, організація батьківських тренінгів та спільних консультацій з психологом і соціальним педагогом школи.

Усі вищезазначені функції вчителя були тісно взаємопов'язані між собою та взаємозумовлені.

Із виробленням професійного стандарту «Вчитель початкової школи закладу загальної середньої освіти» основною метою професійної підготовки стали визначати організацію навчально-пізнавальної діяльності, виховання та розвитку учнів початкової школи і передбачати певні трудові функції, а саме: планування та здійснення освітнього процесу; забезпечення й підтримка навчання, виховання й розвитку учнів в освітньому середовищі та родині; створення освітнього середовища; рефлексія та професійний саморозвиток; проведення педагогічних досліджень; надання методичної допомоги колегам із питань навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів початкової школи закладу загальної середньої освіти; узагальнення власного педагогічного досвіду та його репрезентація педагогічній спільноті; оцінювання результатів роботи вчителів початкової школи закладу загальної середньої освіти.

За вищезазначеними трудовими функціями, безперечно, має бути змінена траєкторія психолого-педагогічних умов при формуванні готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа».

Зважаючи на це, усвідомлюємо, що першорядною стає підготовка творчого вчителя, спроможного гнучко й доцільно впроваджувати нові технології, посилаючись на тенденції та сучасні педагогічні здобутки (Коваль, 2012, с. 127).

Нині найважливішим виступає за підготовки майбутніх учителів початкової школи не здобуття знань, вироблення вмінь та навиків, а формування компетенцій і компетентностей, якими визначатиметься основа реалізації професійного стандарту майбутнього вчителя, що буде особистим прагненням майбутніх фахівців.

Отже, для формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа» необхідно створити психолого-педагогічні умови, а саме:

– забезпечити доступність студентів до сучасних освітніх інтернет платформ;

– формувати педагогічно зрілу, творчу особистість майбутнього фахівця на основі вивчення практичного досвіду вчителів початкової школи, які працюють за програмами «Нова українська школа»;

– підготувати майбутніх учителів до свідомого вибору педагогічних технологій та систем під час професійної підготовки (Кузнецова, 2015, с. 147);

– формувати індивідуальний педагогічний стиль майбутнього фахівця;

– формувати інклюзивну готовність у майбутніх учителів початкової школи для реалізації задатків і потенціалу всіх учнів класу, незалежно від стану здоров'я, рівня розвитку тощо (Акімова, 2015, с. 40);

– створювати належну матеріально-технічну базу у вищій, з метою вироблення в майбутніх фахівців навиків роботи в сучасному освітньому середовищі початкової школи;

– власним прикладом демонструвати навички упровадження в життя основних засад і принципів Концепції «Нова українська школа» (професорсько-викладацьким складом ЗВО, які забезпечують підготовку майбутніх учителів початкової школи);

– завжди бути в оптимістичному настрої.

Отже, зміст поняття «формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа» розуміємо як формування складного новоутворення під час професійно-

педагогічної підготовки, якою охоплюються орієнтаційний, мотиваційний, змістовий, операційний, рефлексивні компоненти, якими забезпечується готовність до здійснення інноваційного підходу в освітньому процесі початкової школи.

Із нашого погляду, формуванням готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа» передбачається реалізація таких напрямів роботи:

– ускладнення змісту освіти, його корекцію відповідно до вимог сучасності й суспільства;

– забезпечення високого рівня реалізації освітніх стандартів у початковій школі;

– забезпечення безперервного оволодіння педагогічними технологіями й реалізацією у власній педагогічній практиці інноваційних педагогічних надбань;

– навчання впродовж життя.

Однак у процесі формування готовності студентів до професійної діяльності, за реалізації Концепції «Нова українська школа», виникають такі перешкоди:

– стереотипи суспільства щодо моделей освіти в початковій школі;

– невідповідність зазначених принципів у Концепції «Нова українська школа» та їх практичній реалізації;

– спотворення змісту основних положень Концепції «Нова українська школа» в суспільстві;

– особистісні психолого-педагогічні бар'єри майбутніх учителів початкової школи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності за реалізації Концепції «Нова українська школа» має базуватись на реалізації компетентісно орієнтованих методик професійної освіти, із наскрізним запровадженням принципу дитиноцентризму й особистим прикладом запровадження в життя основних засад й принципів Концепції «Нова українська школа» професорсько-викладацьким складом закладу вищої освіти. Складна система підготовки майбутніх учителів початкової школи має стати визначальним кроком у реалізації реформи освіти, стверджуючи вислів: «Якщо професія стає способом життя, то ремесло перетворюється на мистецтво».

Література

1. Акімова О. М. Інклюзивна освіта як освітній компонент під час підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка і психологія формування*

творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2015. Вип. 40 (93). С. 37–43.

2. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18> (дата звернення : 1.12.2018.)
3. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення : 1.12.2018).
4. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти : монографія. Донецьк. Ландон-XXI, 2012. С. 343.
5. Кузнецова О.В. Шляхи підвищення рівня якості підготовки фахівців у педагогічному ВНЗ. *Збірник наукових праць Наукові записки кафедри педагогіки*. Випуск XXXVIII. Харків, 2015. С. 146-154.
6. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія. Харків : вид-во «Ранок», 2014. С. 405 .
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 560 с.

References

1. Akimov, O. M. (2015). *Inklyuzivna osvita yak osvitnii komponent pid chas pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly* [The main aspects of inclusive education in the preparation of future teachers of elementary school]. *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoї osobystosti: problemy i poshuky : zb. nauk. pr., # 40 (93)*, 37-43 (ukr).
2. *Zakonodavstvo Ukrainy [Legislation of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18> (date of appeal: 1.12.2018).
3. *Kontseptsiia "Nova shkola. Prostir osvitnikh mozhlyvostei" [Concept "New School. The Space of Educational Abilities"]*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (date of appeal: 1.12.2018).
4. Koval, L. V. (2012). *Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv u konteksti rozvytku pochatkovoї osvity : monohrafiia [Professional training of future teachers in the context of the development of elementary education: a monograph]*. Donetsk Landon-XXI (ukr).
5. Kuznetsova, O. V. (2015). *Ways to improve the quality of training specialists in the pedagogical university [Collection of scientific papers Scientific notes of the chair of pedagogy]*, Issue XXXVIII, 146-154 (ukr).
6. Ponomareva, G. F. (2014). *Vykhovannia maibutnoho pedahoha: teoriia i praktyka: monohrafiia [Education of the future teacher: theory and practice: a monograph]*. Kharkiv: View "Morning" (ukr).
7. Fitsula, M. M. (2005). *Pedahohika: navch. posib. [Pedagogics: teach. manual]*. Kyiv: Academic Edition (ukr).

**ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ
«НОВАЯ УКРАИНСКАЯ ШКОЛА»**

Е. М. Акимова, О. В. Кузнецова

В статье охарактеризованы актуальные вопросы подготовки современного учителя начальной школы, которой предусматривается формирование компетенций и компетентностей специалиста, способного реализовать творческий потенциал каждого ученика, независимо от состояния здоровья и уровня развития. Охарактеризованы функции будущего учителя начальной школы, на которые ориентировались при подготовке учреждения высшего образования XX века, а именно: воспитательная, учебная, организаторская, информативная. Определены функции, которыми оговариваются изменения образовательной траектории психолого-педагогических условий в процессе формирования готовности будущих учителей к профессиональной деятельности по реализации Концепции «Новая украинская школа». Определена совокупность психолого-педагогических условий; раскрыто содержание понятия «формирование готовности будущих учителей к профессиональной деятельности по реализации Концепции «Новая украинская школа» как формирование сложного новообразования во время профессионально-педагогической подготовки, которой охватываются ориентационной, мотивационный, содержательный, операционный, рефлексивный компоненты, которыми обеспечивается готовность к осуществлению инновационного подхода в образовательном процессе начальной школы. Уточнены направления работы и возможные препятствия успешной реализации деятельности: усложнение содержания образования, его коррекция в соответствии с требованиями современности и общества; обеспечение высокого уровня реализации образовательных стандартов в начальной школе; обеспечение непрерывного овладения педагогическими технологиями и реализацией в собственной педагогической практике инновационных педагогических достижений; обучение в течение жизни.

Ключевые слова: учитель начальной школы, функции учителя начальной школы, Концепция «Новая украинская школа», формирование готовности будущих учителей к профессиональной деятельности, психолого-педагогические условия.

**FORMATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS
READINESS TO PROFESSIONAL ACTIVITY IN CONDITIONS OF
REALIZATION OF THE CONCEPT OF "NEW UKRAINIAN SCHOOL"**

O. M. Akimova, O. V. Kuznetsova

The article describes the topical issues of the preparation of a modern elementary school teacher, which provides for the formation of competences and competencies of a specialist who is able to realize the creative potential of each student, regardless of health

status and level of development. The functions of the future elementary school teacher were described, which were oriented during the preparation of the institution of higher education of the XX century, namely: educational, educational, organizational, informative. The functions that stipulate changes in the educational trajectory of psychological and pedagogical conditions in the process of shaping the readiness of future teachers for professional activities in the implementation of the New Ukrainian School Concept are defined. Defined set of psychological and pedagogical conditions; the content of the notion «formation of future teachers' readiness for professional activities in the implementation of the New Ukrainian School concept as the formation of a complex neoplasm during vocational and pedagogical training, which covers orientation, motivational, informative, operational, reflexive components that ensure readiness for the implementation of an innovative approach in the educational process of primary school. The directions of work and possible obstacles to the successful implementation of activities were clarified: the complexity of the educational content, its correction in accordance with the requirements of modernity and society; ensuring a high level of implementation of educational standards in primary school to ensure continuous mastery of pedagogical technologies and the implementation of innovative pedagogical achievements in their own teaching practice; lifelong learning.

Key words: Pprimary school teacher, primary school teacher functions, the New Ukrainian School concept, the formation of future teachers' readiness for professional activity, psychological and pedagogical conditions.

Акімова Олена Михайлівна – доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: elenkaakimova@ukr.net

Akimova Olena Mikhailovna – Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and Education Management of the Communal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: elenkaakimova@ukr.net

Кузнецова Оксана Вікторівна – доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: OksanaKharkov08@gmail.com

Kuznetsova Oksana Viktorivna – Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and Management of Education of the Communal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: OksanaKharkov08@gmail.com